

MARMARA ENERJİ FORUMU

MEF 2007, 07-08 Eylül 2007

AÇILIŞ KONUŞMASI

Erol CELEPSOY

EMO İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Elektrik Mühendisleri Odası tarafından düzenlenen ve sekretaryası EMO İstanbul Şubesi'nce yürütülen, Odamızın Bursa-İstanbul ve Kocaeli Şubeleri tarafından gerçekleştirilen Marmara Enerji Forumu 2007'ye hoş geldiniz.

Katılımınızdan ve verdiğiniz destekten dolayı, Odam ve Forum Yürütme Kurulu adına teşekkür ederim.

İlk kez gerçekleştirilecek bu forumda, Marmara Bölgesi'nin enerjideki mevcut durumu, enerji planlaması ve yatırımları, bölgenin ülke ekonomisindeki yeri ve sorunları, sanayi yatırımları ve sanayi bölgelerinin gelişimi ele alınarak değerlendirilmeye ve tartışmaya açılacaktır.

Ülkelerin siyasi bağımsızlıkları, ekonomik bağımsızlıklarına bağlıdır ve artık ekonomik bağımsızlık yeterli enerji kaynaklarına sahip olmakla yakından ilgilidir. Böyle bir dünyada Türkiye, kendi enerji ihtiyacının gereklerini düşünmemekte, yönlendirmelerle hareket etmeye zorlanmakta ve dışa bağımlı enerji politikaları sürdürülmektedir.

Bugün küreselleşme adı altında bizlere ve tüm yoksul uluslara egemenliklerini yok eden ekonomik, sosyal ve siyasal bir program uygulanıyor. KÜRESELLEŞME adı altında uygulanan politikalar ile, dünya ölçeğinde her türlü mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının önündeki engellerin kaldırılarak, uluslararası sermayenin karlı alanlara sınırsız olarak yatırım yapabilme olanağının sağlanması hedeflenmektedir.

Ülkeyi pazar, devleti şirket, vatandaşı ise müşteri haline getirmeyi hedefleyen Küreselleşme gerçek manada, geri kalmış ülkelerin gelişmiş ülkelere yönetilmesidir. Bu amaca ulaşmak için sermayenin önündeki tüm engellerin kaldırılması, siyasal iktidarların, çokuluslu tekellerin çıkarlarını koruyan ve geliştiren bir araç haline getirilmesidir.

Bugün ülkemizde uygulanan ekonomik programın temel felsefesini dünyada yaşanan bu gelişmelerden bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir. Türkiye, 1980'li yıllardan itibaren uluslararası sermayenin yukarıda sözü edilen taleplerine uygun olarak enerjiden haberleşmeye, eğitimden sağlığa, tarımdan sosyal güvenliğe kadar hemen tüm alanlarda yapısal bir değişim programına tabi tutulmaktadır.

Günümüzde yaşanan savaşlar enerjinin paylaşımı için yapılmakta, enerji alanında büyük anlaşmalar imzalanmakta ve dünya ekonomisi, enerji üzerinden yönlendirilmektedir. Böyle bir ortamda kendi enerji güvenliğini sağlayamayan Türkiye'ye Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğinin payandası olma rolü biçilmektedir.

Dünya, enerji darboğazını yaşamaya doğru ilerliyor. Yeni enerji kaynakları arayışı ile birlikte var olan enerji kaynaklarına sahip olmak dünya egemenliği açısından zorunluluk haline gelmiş durumda. ABD, dünyanın ikinci büyük petrol rezervlerine sahip Irak'a müdahaleyi, rezervlerin kontrolünü sağlamak ve enerji havzasında etkinlik kazanmak amacıyla başlattığını artık herkes biliyor.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun çıkarılmasının ardından kamuda yeni yatırımlar dururken, özel sektör aradan geçen 5 yıllık sürede gerekli yatırımlar yapmamıştır. Bakanlığın yüzde 6.3'lük düşük senaryodaki talep artışı tahminine göre her yıl en az 2000-2500 megavatlık yeni yatırım yapılması gerekirken, özel sektörün yaptığı yatırımlar yıllık 700 megavat düzeyinde kalmıştır. Bu durum ülkenin enerjide yedek kapasitesinin giderek kaybolmasına ve enerjide bıçak sırtı bir dengenin gözetilir hale gelmesine yol açmıştır. Son 20 yıldır yürütülen enerjide liberalleşme ve özelleştirme politikaları sonucunda gelinen nokta karanlıktır.

Tüm bu gerçekler ortada dururken, özel sektör temsilcilerinin hala sorunun üretim ve dağıtım özelleştirmelerinin gerçekleştirilmemesinden kaynaklandığına yönelik açıklamaları en hafif deyişle çarpıtmadır. Üretimin yetersiz olduğu noktada yapılacak özelleştirmeler üretimi artırıcı değil, kaos ortamını derinleştirici bir etki yaratacaktır. Bugüne kadar yapılan özelleştirmeler ne yatırımları artırmış ne de ucuz elektrik sağlamıştır. Tam tersine özelleştirme ve serbest piyasa mantığının vardığı açmaz nokta bugün geldiğimiz karanlık tehditidir.

Bu yaz kuraklık ve sıcak hava koşulları ile açıklanmaya çalışılan elektrik üretimindeki sıkıntı, aslında enerji alanının tamamen serbest piyasaya bırakıldığı yıllardır gerekli yatırımların yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Kamuya yatırım yapması yasaklanırken, bir kamu hizmeti olan elektriğin güvenli, sürekli ve ucuz bir şekilde sağlanması amaçları yok sayılarak, enerji alanı özel sektörün kar inisiyatifine bırakılmıştır.

Geçen yıl 1 Temmuz sonrasında yürürlüğe sokulan Serbest Piyasa Uygulaması Dengeleme Ve Uzlaştırma Sistemi'nin çözüm olmadığı da bugün ortaya çıkmıştır. Temel sorun yatırım olmamasıdır. Bunu özel sektör temsilcilerinin de kabul etmesi, 4628 sayılı Yasa kaldırılarak, yeniden kamu yatırımlarının acilen başlatılması gerekmektedir. Bu siyasi iradenin gösterilememesi durumunda ne yazık ki önümüzdeki birkaç yıl içinde daha uzun süreli ve yaygın elektrik kesintileri olacaktır.

- Özel sektörün manipülasyonuna son verilmelidir.
- Kamu santrallerinin acil bakım ve rehabilitasyon çalışmaları yapılmalıdır.
- Sistemden yüksek enerji çeken, sağlıklı, standart dışı cihaz ve klimaların yurda girişi yasaklanmalıdır.
- Elektrik kullanımında ciddi tasarruf önlemleri alınmalıdır.

AKP Hükümeti döneminde, odamızın çok sayıda kurum ve uzmanın yaptığı uyarılara karşın enerji alanında gerekli yatırımların yapılmaması, Türkiye'yi karanlık bir döneme girme riskiyle karşı karşıya bırakmıştır. Önümüzdeki günlerde elektrik fiyatlarına da yüksek oranda zam yapılması beklenmektedir.

Resmi kurumların yaptığı hesaplamalara göre Türkiye'yi en iyi olasılıkla 2009 yılında karanlık günler beklemektedir. Ancak bu varsayım bile DSİ'nin inşa halindeki santrallerinin tamamlanması, otoprodüktörlerin sisteme elektrik satışı yapması, EPDK'dan alınan lisansların öngörülen tarihlerde devreye girmesi gibi iyimser senaryolara dayanmaktadır. Bu nedenle 2008 yılında, hatta bu yılın sonbaharında Türkiye'nin elektriksiz kalma riskiyle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Özellikle

seçim öncesi elektriklerin kesilmemesi talimatı verilmesi nedeniyle santrallerin da zorlanarak çalıştırıldığı belirtilmektedir.

Türkiye'yi adım adım karanlığa taşıyan 4.5 yıllık dönemde yaşananlar 60. hükümet için ne yapmaması gerektiğini gösterecek ders niteliğindedir:

- Kamu zararına sözleşmeleri feshedeceği vaadini rafa kaldıran AKP Hükümeti, pahalı elektrik alımına devam etmiştir.
- Enerji alanındaki bu sözleşmelere yönelik yargının verdiği kararları uygulamayarak, bu yargı kararlarını kamu zararına yok sayacak biçimde yeni yasalar çıkarılmıştır.
- Özel sektör zaten sınırlı olan yatırımların yalnızca alım garantili rüzgar ve hidrolik santrallara yönelmiş, elektrikte arz güvenliği özel sektörün ticari tercihlerine terk edilmiştir. Yani enerji alanında gereken bütün yatırımları yapması beklenen özel sektörün yalnızca hidrolik ve rüzgar santrallerine yönelmesi, arz güvenliği açısından ikincil bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.
- Elektrik kesintisi riskine karşı ithal kömür santrallerine lisanslar dağıtılmasıyla da Türkiye açısından ikinci bir kayıp noktası yaratılmaktadır. Kendi yerli kömür kaynakları değerlendirilmezken, zaten doğalgaz nedeniyle dışa bağımlılığı yüksek olan Türkiye'nin bir de ithal kömür bağımlısı hale getirilmesi kabul edilemez.
- Kamu zararına alım garantili sözleşmelere bu hükümet döneminde rödevansla yaptırılacak olan kömür santralleri de eklenmiştir. Alım garantilerinin Türkiye açısından yarattığı açmaz halen devam ederken, enerji alanında yeni habisler yaratılmasını anlamak mümkün değildir.
- Al yada Öde anlaşmalarıyla doğalgaz bağımlılığı giderek artan Türkiye'nin elektrik sıkıntısını çözmek için özel sektörün isteği doğrultusunda yapımı kolay ve görece ucuz olan doğalgaz santrallerine ve alım garantilerine göz kırılmaktadır. Bu durum hem ülkenin enerjide dışa bağımlılığını daha da artırması, hem de yeni mali yükümlülükler getirecek olması nedeniyle büyük bir yanlış olacaktır.
- Dengeleme ve uzlaştırma sistemiyle kamunun, dağıtım ve iletim hatları kullanım bedelleri gibi çeşitli işletme giderleri dahil olmak üzere tüketiciye 10-11 Ykr'ye sattığı elektrik fiyatları serbest piyasa denilen karaborsada 15-16 Ykr'leri dahi aşmaktadır.
- Enerji alanındaki başıboşluk yalnızca üretim alanında değil, ne yazık ki tüketim alanında da sürmektedir. Ülkemiz ucuz, ancak sistemden yüksek enerji çeken ve sağlıksız klimalarla adeta bir klima çöplüğü haline getirilmiştir. Sistemden yüksek enerji çeken bu klimaların kullanımı nedeniyle, puant talep kış aylarından yaz aylarına kaymıştır. Hatta puant saatlerde bile değişiklikler dikkat çekmektedir.

Özelleştirme amacıyla yaratılan parçalı yapı içerisinde enerji alanında faaliyet gösteren tüm kamu kuruluşları zincirleme şekilde birbirlerine borçlu konuma gelmişlerdir. Bu borçlar kartopu gibi büyümekte, BOTAŞ personel maaşı ödemek için kredi bulmak zorunda kalmaktadır. Özel sektörün pahalı üretiminin bedelini kamu kuruluşları borçlandıkları olarak, kamu zarar olarak yine Hazine'den karşılanmaktadır. Elektrik faturalarına seçim hatlarına yansımayan zam, çok yakın zamanda gündeme gelecektir.

Türkiye'nin elektrik kurulu gücü 2002 yılında 31 bin 845 megavattan, 2006 yılında 40 bin 538 megavata çıkmıştır. Ancak bu artışın yalnızca 3'te 1'lik bölümü EPDK'dan alınan lisanslarla faaliyete geçen özel sektöre ait iken, 3'te 2'lik bölümü yatırımları yasaklanan, ancak geçmişten gelen yatırımları devam eden EÜAŞ ve DSİ projeleriyle sağlanmıştır. Ne yazık ki EÜAŞ'ın yatırım portföyü bitmiş, DSİ'nin yatırım

portföyü de gelecek dönem elektrik talebini karşılamayacak düzeylere düşmektedir.

Elektrik şebekesinin üç ayağından sadece biri olan üretim ve arzda yaşanan sorunların yanı sıra iletim ve dağıtım şebekesinde de benzer sıkıntılar yaşanmaktadır. Türkiye çapında 78.000 MVA'lık kurulu güce sahip bir iletim şebekesi % 5,6'lık puant yük artışını taşıyamamış, özellikle Ege ve Akdeniz bölgesinde yoğun gerilim düşüklükleri yaşanmıştır. İletim hatlarında 380 kV gerilim seviyesinde 310 kV, 154 kV iletim seviyesinde 130 kV gerilimler ölçülmüş, dağıtım şebekesindeki gerilim seviyeleri de buna bağlı olarak önemli oranda düşmüştür. Kaynak veya ödenek yetersizliği gerekçesiyle kapasitörlerin yeterince yapılmaması özellikle ticarethane, konut ve zirai sulama abone gruplarının yoğun olduğu trafoların bağlı olduğu ENH'lerinde gerilim düşümlerine yol açmaktadır.

TETAŞ, 2005 yılında özel sektör santralleri olan Yİ'lerden 6.67 cente, YİD'lerden 8.26 cente, işletme hakkı devredilen santrallerden 6.18 cente elektrik satın alırken, kamu santrallerinin bu yılın ilk yarısı itibariyle bile ortalama üretim maliyetleri 4.4 cent olmuştur. TETAŞ'ın özel sektörden yaptığı alımlarla, bu yıl için beklenen ortalama birim maliyeti 8 cent ile neredeyse kamu santrallerinin üretim maliyetinin 2 katıdır. Görüldüğü gibi üretimdeki özelleştirme kamuya ve halka pahalı elektrik olarak geri dönmüştür. Bu süreç dağıtım özelleştirmelerinin de yapılmasıyla katlanarak devam edecektir.

Dağıtım bölgelerinin özelleştirme gerekçeleri de gerçekleri yansıtmamaktadır. Öncelikle kayıp-kaçak oranlarını dikkate alan bir bölgesel planlama yapılmamış, bu yapılmadığı gibi kayıp-kaçak oranı Türkiye ortalamasının altında ve görece karlı 3 bölge öncelikle satışa çıkarılmıştır.

Bu nedenle bir an evvel kamunun yatırım yapabilmesinin yollarının açılması gerekmektedir.

Arz güvenliği özel sektöre bırakılamayacak kadar önemlidir.

Ülkemizde genel enerji tüketiminin % 42'si sanayide, % 30'u konut ve ticarethanelerde, % 20'si ulaşımda gerçekleşmektedir.

Ülkemizde tüketilen birincil enerji kaynaklarının büyük bölümü, başta doğal gaz ve petrol olmak üzere ithal kaynaklardır.

Elektrik enerjisi tüketiminde de durum genel enerji alanıyla benzerlik göstermektedir. Tüketimin % 46'si sanayide, % 13'u ticarethanelerde ve % 23'u konutlarda gerçekleşmektedir.

Bu alanların her birinde ve bunların alt sektörlerindeki tüketicilerin üretim süreçlerindeki farklılıklardan ötürü çok kesin rakamlar verilememekle birlikte ülkemizdeki genel enerji tasarruf potansiyelinin en az % 25 düzeyinde olduğunu söyleyebiliriz.

- Mevcut sanayi tesisleri, ticarethaneler ve konutlarda yalıtım yapılarak ısıtma/soğutmaya ilişkin enerji tüketiminin azaltılması sağlanmalıdır.
- Yoğun enerji tüketen malzeme ve ekipmanların verimi yüksek, daha az enerji tüketenlerle değiştirilmesi sağlanmalı, gerek son kullanıcı, gerekse bu malzeme/ekipman üreticileri açısından özendirici düzenlemeler yapılmalıdır.

- Okulları da kapsayan, kitle iletişim araçlarının tüm olanaklarını kullanan bir toplumsal eğitim süreci başlatılmalıdır.
- Enerji tasarrufu ya da bir başka deyişle enerjinin verimli kullanımı bir devlet politikası olmalıdır.
- Ülkemizde üretim verimliliğini artırmak, kapasite kullanma oranını yukarı çekmek açısından bakıldığında termik santrallerimizin oldukça vahim bir durumda olduğu görülmektedir.
- Yine gerekli baca gazı arıtma ve kül tutma üniteleri zamanında ve yeterli oranda yapılmadığından kriz nedeniyle Yatağan Termik Santrali yüksek kapasitede çalıştırılmaktadır. Bu durumda yörede kirlilik hat safhaya ulaşmakta ve yaşamı ve çevreyi olumsuz etkilemektedir.
- Üretimde verimliliğin sağlanmasının en önemli boyutlarından birisi de termik santrallerin veriminin artırılmasıdır.
- Ülkemizdeki linyitlerden yararlanabilmek için akışkan yatak teknolojisine geçilmelidir.

Tüm dünya ilk yatırım, iletim ve kapanış maliyetleri çok yüksek, ekonomik ömürleri boyunca sıkça arızalanan ve güvenlik sorunları yaşayan, atık sorunlarına çözüm bulunamadığı için nükleer santrallerden vazgeçerken, kayıp ve kaçağın %20 lerin üzerinde olduğu ülkemizde nükleer lobilerin dayatmaları ile yaşam alanlarımızı tehdit altında bırakacak nükleer santralleri ülkemizde kurmaya çalışmak bu ülkeye yapılacak en büyük ihanettir.

- 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası ve 4046 sayılı Özelleştirme Yasası ile kaos ortamına sürüklenen Elektrik Enerjisi Kurumları yeniden bütünlüklü bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- Enerji alanında IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların ve şirketlerin baskısından uzak, bağımsız, Türkiye'nin kendine özgü koşulları ve ihtiyaçlarına göre planlama yapılmalıdır. Bu anlamda bir planlama ve uygulamayı gerçekleştirebilecek tek adres kamudur.
- Elektrik ihtiyacının karşılanmasına yönelik yatırım planlamasında, yerli kaynaklara öncelik verilmelidir. Bugün elektrik üretiminde %50'leri aşan dış kaynak bağımlılığı hızla azaltılmalı, yerli kaynaklara dayalı elektrik üretimi için kamu eliyle yatırımlar yapılmalıdır.
- Kaynaklarımızın verimli ve en etkin şekilde değerlendirilebilmesi için tek elden yatırım yapılmalıdır. Şirketlerin karlı gördüğü alanlara yatırım başvurusu yaptığı, ekonomik bulmadığı kaynaklarımızı atıl durumda bıraktığı bugünkü modelden derhal vazgeçilmelidir.
- Dünyadaki eğilimlerin ışığında enerji kaynaklarında çeşitlendirmeye gidilmelidir. Geleceğin enerji kaynakları olarak görülen çevreyle uyumlu güneş, rüzgar, jeotermal gibi kaynaklar değerlendirmeye alınmalıdır.

Elektrik dağıtım bölgeleri başta olmak üzere enerji alanındaki tüm özelleştirmeler derhal durdurulmalı, enerji alanında yeniden kamulaştırma hareketi başlatılmalıdır.

Marmara Enerji Forumu 2007'nin bölgesel ve ulusal enerji politikalarına ışık tutması ve 22-23-24 Ekim 2007 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilecek TMMOB VI. Enerji Sempozyumu'na kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

Forumun; bölgemizin elektrik enerjisi sorunlarını, ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte tartışarak tespit etmeye yardımcı olacağı ve çözüm önerilerinin bölgesel kazanımlar sağlayacağını umut etmekteyiz.

Forumun gerçekleşmesinde tüm emeği geçen kişi ve kuruluşlara katkılarından ve katılımlarından dolayı da teşekkür eder, başarılı geçmesi dileğiyle saygılar sunarım... 7 Eylül 2007